

Економічні науки

УДК: [330.341.1 + 330.322.1]: 631.145 : [331.101.262 + 331.102.344]

К.Б. Волощук, доктор економічних наук, в. о. професора ПДАТУ

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ І СОЦІАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Запропоновано теоретико-методологічний підхід до вирішення наукової проблеми формування інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств на основі теорії адитивної цінності та розгляду його як інтегральної сукупності ознак цілого та сформованості функціональних властивостей елементів окремих складових потенціалу, що дає змогу відображати поточні і майбутні можливості трансформувати вхідні ресурси за допомогою притаманних його персоналу інтелектуальних та підприємницьких здібностей в економічні блага, максимально задовольняти суспільні, корпоративні та індивідуальні інтереси і потреби споживачів.

Ключові слова: інновації, інтелектуальний, соціальний потенціал підприємства, можливості, оцінка, економіка.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Україна є державою, що володіє достатньо вагомим науково-технічним кадровим потенціалом, який відчутно впливає на її соціально-економічний розвиток. Проте процеси інтеграції освіти і науки, які мають спрямовуватися передусім на створення системи кадрового забезпечення інноваційної діяльності країни, є стохастичними та залежать переважно від поточних політичних, адміністративних та економічних чинників без урахування внутрішніх потреб та перспектив такого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Розробці наукових засад інвестування інноваційно-технологічного забезпечення підприємств аграрного сектору економіки присвячені праці вітчизняних вчених-економістів, зокрема В. Андрійчука, В. Алексійчука, І. Вініченка, О. Гудзя, М. Дем'яненка, Ю. Лупенка, А. Малиновського, Л. Масловської, П. Саблука, О. Скидана, М. Кісіля, Л. Худолій та ін. Водночас у вітчизняній економічній науці та практиці функціонування агропромислових підприємств ряд питань, пов'язаних з інноваційно-інвестиційною діяльністю, залишаються невирішеними. Неповністю визначеним вбачається розмежування компетенцій держави та бізнесу, межі регуляторного поля держави й самоврядності суб'єктів господарювання. Не отримали належного обґрунтування складові формування, використання та оцінки інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств.

Формулювання цілей статті. Обґрунтування теоретико-методологічних основ та розробка пропозицій щодо визначення, оцінювання інтелектуальних і соціальних складових інноваційно-інвестиційного потенціалу агропромислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вирішення соціальних та економічних проблем, які в сучасних умовах стоять перед Україною, значною мірою залежить від того, чи

буде забезпечена кожна працездатна людина роботою, мобілізовані її можливості по підвищенню активності як працівника і господаря. Зайнятість є економічним поняттям, оскільки вона становить один з основних елементів, що сприяє розвитку економіки кожної країни. Одночасно зайнятість є й гуманітарним поняттям, бо за її допомогою трудящим забезпечується здобуття засобів до існування. Зайнятість є також умовою для розвитку здібностей і особистості людини.

Першим і головним економічним та соціальним чинником нової економіки є, безумовно, інтелектуальний капітал як стрижнева опора серед трьох основних структурних елементів нової економіки, що взаємно обумовлюють один одного. Очевидною рисою нової економіки стає те, що відбувається перехід від управління «відчутними» активами до управління нематеріальними активами та інтелектуальним капіталом. Значно посилюється персоналізація продуктів і послуг, що породжує нові ринки, а роботодавець намагається створити ситуацію соціального партнерства, сприяючи максимальній мотивації своїх робітників для досягнення високих результатів економічної діяльності компанії. В умовах нової економіки більшість товарів мають значно більшу насиченість знаннями, ніж цього потребує їх основне функціональне призначення, тобто товар наділяється інтелектуальним іміджем.

Перехід аграрної економіки на інноваційну основу обґрунтовано пов'язується з необхідністю розвитку людського й соціального капіталу в аграрній сфері як сукупності знань, умінь і творчих здібностей індивідів, системи взаємовідносин, соціальних зв'язків та комунікації між ними, що дасть змогу ефективно використовувати нові технології, реалізувати засвоєні й створювати нові знання для стабільного соціально-економічного розвитку [2].

Наведені ознаки, з одного боку, не можуть вичерпно визначити сутність «нової економіки», але, з іншого – окреслюють її певні контури за рамками розвитку постіндустріальної економіки. Ситуація в новій економіці така, що замість дефіциту землі, інвестицій і капіталу, наявним є надлишок грошового капіталу та виробничих потужностей. Найбільш популярними та бажаними ресурсами стають людина та її інтелект, властивості яких суттєво відрізняються від традиційних засобів виробництва. Водночас змінюється структура соціально-економічних відносин, оскільки на зміну земельній власності та власності на засоби виробництва приходить нова форма – інтелектуальна власність та нова пануюча соціальна група – власники знань.

Інтелектуальний капітал досягає стійкості розвитку в умовах нової економіки відповідно із загальносистемною закономірністю ступеневого характеру свого еволюційного розвитку: з переходом на вищий ступінь розвитку інтелектуальний капітал стає більш стійким до зовнішніх чинників. Коли інтелектуальний капітал особистості вичерпує резерв свого розвитку, тоді на його підґрунті, на наступному, вищому рівні розвитку, утворюється нова, більш складна форма інтелектуального капіталу – інтелектуальний капітал підприємства. На наступному рівні із сукупності попередніх формується нова форма, яка є більш стійкою і називається інтелектуальним капіталом суспільства. Слід зазначити, що кожен наступний рівень створює умови для виникнення нової і більш складної форми наступного, вищого рівня свого розвитку.

Інноваційність притаманна більшості видів трудової діяльності, вона є або може бути в різних процесах праці. Об'єктом інноваційної праці є створення інновацій, а саме – розроблення нової техніки, технологій, видів продукції. Інноваційна праця допомагає сформувати власні конкурентні переваги і передумови для гідного життя як особистості, так і всього суспільства. Кількість створених інноваційних продуктів, що знаходять попит на ринку, визначають інноваційну активність підприємств. Ключова відмінність нової економіки – у змісті інновацій та їх вузькій спрямованості на потреби конкретного споживача. Лише такі інноваційні ресурси можуть стати базою радикальних змін у продуктивних силах і технологіях кожної окремої країни. Саме нові технології і конкурентоспроможні представляють собою не просто розвиток продуктивних сил, а принципово нову економічну систему, яка дозволяє сформувати новий економічний порядок. Соціальною основою нової економіки та найціннішим капіталом суспільства стають люди, які здатні генерувати ідеї, створювати й опановувати нові технології.

Соціальні інвестиції представляють собою довгострокові вкладення фінансових ресурсів в об'єкти соціального середовища з метою поліпшення якості життя людей. У даному трактуванні ключовою особливістю є характеристика соціального інвестування як діяльності суб'єктів інвестиційних відносин, спрямованої на отримання суспільством корисного ефекту. Однак даний підхід не враховує необхідності корисного ефекту для суб'єкта інвестиційної діяльності. Таким чином, уточнене формулювання соціальних інвестицій позначає вкладення, корисний ефект яких поширюється як на суспільство, так і на компанію.

Методика оцінки якісного індексу соціальних інвестицій покликана оцінити ступінь комплексності і повноти такого явища як корпоративна соціальна відповідальність. Ідея даного індексу полягає у врахуванні факту наявності (або відсутності) позитивних параметрів у компанії-респондента. У зв'язку з цим розрізняють приватні та загальні якісні індекси соціальних інвестицій.

Якісний індекс соціальних інвестицій для i -ої компанії $IK(i)$ показує рівень комплексності соціальної діяльності компанії (одиниця виміру – відсотки) і розраховується наступним чином:

$$IK(i) = \frac{1}{m} \sum_{j=1}^m X_{ij} \cdot 100\%, \quad (1)$$

де X_{ij} – булева змінна, що приймає значення 1, якщо j -а ознака присутня в i -ої компанії, і дорівнює 0, якщо ця ознака відсутня;

m – число ознак, за якими оцінюється соціальна діяльність компанії.

В ідеалі набір ознак повинен бути складений таким чином, щоб кожен з них був «наскрізним», тобто важливим для кожної компанії.

Якісний індекс соціальних інвестицій для j -ї ознаки $IK(j)$ – ступінь присутності даної якісної ознаки у статистичній вибірці респондентів (одиниця виміру – відсотки) – розраховується наступним чином:

$$IK(j) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_{ij} \cdot 100\%, \quad (2)$$

де n – число підприємств, що беруть участь в обстеженні.

Загальний якісний індекс соціальних інвестицій IK показує рівень комплексності соціальної діяльності обстежуваної сукупності підприємств (одиниця виміру – відсотки) і розраховується наступним чином:

$$IK = \frac{1}{nm} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m X_{ij} \cdot 100\%. \quad (3)$$

Необхідність обліку якісної складової процесу соціального інвестування обумовлюється тим, що маса коштів, які виділяються на соціальні програми, є лише однією з характеристик соціально відповідальної діяльності підприємства. На практиці здійснення великих обсягів соціальних інвестицій може супроводжуватися поганим статистичним обліком коштів, що виділяються, відсутністю централізованого контролю та управління процесом, нерациональною концентрацією грошей на одному-двох напрямках діяльності, стихійністю і нерівномірністю фінансування соціальних заходів і т.д.

Для цього залежно від значень індексів можна виділити три рівні соціального потенціалу підприємств: незадовільний, прийнятний і оптимальний. Ознаки елементів соціальної складової потенціалу підприємства зведені в табл. 1.

За результатами досліджень визначено, що до соціально орієнтованих підприємств слід віднести тих, які мають такі ознаки: наявність узгодженої системи цінностей та стратегічних цілей соціальної діяльності підприємства (56,0%); позитивна динаміка ключових фінансово-економічних показників діяльності підприємства (52,0%); реалізація соціально відповідальної політики розвитку підприємства, спрямованої на здійснення обов'язкових соціальних виплат (44,0%); забезпечення додаткових соціальних потреб працівників, що здійснюється за рахунок прибутку (12,0%); розвиненість соціальної інфраструктури підприємства; результативність діяльності підприємств у сфері охорони праці та безпеки персоналу (16,0%); навчання та розвиток персоналу шляхом проведення різноманітних навчальних заходів (48,0%); фінансування соціальних проектів, пов'язаних з благодійністю, спонсорством, меценатством (12,0%); чітко сфор-

мована екологічна політика підприємства (24,0%); забезпечення відповідного не нижче від законодавчо встановленого мінімального рівня заробітної плати працівників сільськогосподарських підприємств (48,0%); забезпечення розвитку культурних потреб працівників підприємств (44%) відсотки. Загальний якісний індекс соціальних інвестицій ІК показує рівень комплексності соціальної діяльності обстежуваної сукупності підприємств ІК 32,4.

Таблиця 1

Рівні соціального потенціалу підприємства

Рівні	Рівень соціального потенціалу підприємства	Ознаки елементів соціальної складової потенціалу підприємства
1.	Незадовільний: [1-30], (%)	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність у підприємства ціннісних пріоритетів у здійсненні соціальної діяльності; - збитковий фінансово-економічний розвиток підприємства; - неефективна соціальна політика; - невідповідність забезпечення соціальної політики цінностям підприємства; - зменшення стимулюючої ролі заробітної плати; - закриття об'єктів соціальної інфраструктури; - низька результативність системи охорони праці та безпеки персоналу; - низька якість освітніх програм; - недостатній рівень фінансування соціальних програм та проектів; - відсутність сформованої екологічної політики; - низький рівень забезпечення культурних потреб працівників
2.	Прийнятний: [31-60], (%)	<ul style="list-style-type: none"> - формальний підхід до ціннісних пріоритетів соціально відповідальної діяльності; - фінансово-економічна стагнація розвитку підприємства; - забезпечення соціальної політики відповідно цінностям підприємства; - відтворювальна функція заробітної плати при нівелюванні мотивації персоналу; - функціонування об'єктів соціальної інфраструктури підприємства; - періодична атестація робочих місць та контроль дотримання вимог охорони праці; - навчання персоналу відповідно до планів перепідготовки та підвищення кваліфікації; - фінансування соціальних проектів та відсутність дієвої системи управління довгостроковими соціальними програмами; - захист навколишнього природного середовища; - традиційний культурний рівень працівників підприємств
3.	Оптимальний: [61-100], (%)	<ul style="list-style-type: none"> - наявність узгодженої системи цінностей та формування стратегічних цілей соціальної діяльності в забезпеченні гармонізації інтересів агропромислового підприємства; - стабільна позитивна динаміка ключових фінансово-економічних показників діяльності підприємства; - соціально відповідальна політика розвитку підприємства та регулярне здійснення обов'язкових соціальних виплат і додаткових відрахувань з прибутку; - ефективна система оплати праці та компенсацій; - розвиток об'єктів соціальної інфраструктури підприємства згідно потреб персоналу; - моніторинг і здійснення дієвих заходів безпеки та охорони праці; - впровадження моделей компетенцій в систему управління знаннями персоналу підприємства; - фінансування соціальних проектів включаючи благодійність, спонсорство, меценатство, задоволення потреб працівників підприємства і споживачів; - постійний захист навколишнього природного середовища; - підвищення культурного рівня працівників підприємств

Джерело: власні дослідження.

З урахуванням вищезазначеного були визначені рівні соціального потенціалу агропромислових підприємств (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл агропромислових підприємств за рівнем соціального потенціалу

Групи підприємств за рівнем їх соціального потенціалу, %	Загальний рівень соціальної відповідальності	Питома вага групи в загальній кількості підприємств, %
1-30	незадовільний	52,0
31-60	прийнятний	40,0
61-100	оптимальний	8,0

Джерело: власні дослідження.

Як видно з даних таблиці, незадовільний рівень мають 52%, прийнятний – 40 і тільки 8% мають оптимальний рівень соціального потенціалу. Такі результати оцінки соціально-економічних результатів діяльності підприємств можна пояснити незначними фінансовими можливостями підприємств; недосконалою і неналагодженою системою соціально-економічних взаємовідносин зі стратегічними; відсутністю ефективної соціальної політики, спрямованої на довгострокове забезпечення гармонізації інтересів підприємства з іншими суб'єктами, а також неефективною системою фінансування соціальних проектів.

У сучасних умовах від чіткої розробки ефективної системи мотивації залежить не тільки підвищення соціальної і творчої активності конкретних працівників, але й кінцевий результат діяльності підприємства. У зв'язку з цим необхідно постійне збільшення внеску кожного працівника в розвиток інноваційного потенціалу, а одним з основних завдань кожного суб'єкта господарювання стає пошук ефективних способів мотивації, що забезпечують активізацію людського фактора.

Висновки. У результаті розрахунків зазначених індексів можна визначити відповідний рівень розвитку соціального потенціалу підприємства. Усі три різновиди якісного індексу соціальних інвестицій пронумеровані і можуть приймати значення від 0 до 100%. Чим більше значення індексу, тим цілісніша соціальна політика підприємства.

Порівняння індексів ІК(і) для різних підприємств дозволяє визначити лідерів і аутсайдерів за показником комплексності організації процесу соціального інвестування. Порівняння індексів для різних ознак дозволяє виявити відповідні «вузькі місця», тобто ті ознаки, які представляють для підприємств найбільшу проблему.

Таким чином активізація інноваційної діяльності потребує, з однієї сторони, державного управління і координації дії всіх її суб'єктів, а з іншої – інтеграції всіх зацікавлених структур в реалізації інновацій, залученні інвестицій, створенні умов, які будуть сприяти впровадженню інновацій.

Список використаних джерел

1. Інноваційно-інвестиційна діяльність як чинник стабілізації економіки держави та регіонів: колективна монографія у 2 т. / [за ред. А. В. Череп]. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2010. – Т. 2. – 312 с.
2. Лупенко Ю.О. Розвиток аграрної політики України / Ю.О. Лупенко // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <http://www.info-prensa.com/article-559.html>
3. Методика оцінки майнових прав інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <http://patent.km.ua/ukr/articles/i1207>
4. Оцінка бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <http://uzahid.com.ua/grade/bussiness/>
5. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: підручник / Л.І. Федулова. – К.: Либідь, 2006. – 477 с.

Аннотація. Предложен теоретико-методологический подход к решению научной проблемы формирования инновационно-инвестиционного потенциала предприятий на основе теории аддитивной ценности и рассмотрения его как интегральной совокупности признаков целого и сформированности функциональных свойств элементов отдельных составляющих потенциала, который дает возможность отображать текущие и будущие

возможности трансформировать входные ресурсы с помощью присущих его персоналу интеллектуальных и предпринимательских способностей в экономические блага, максимально удовлетворяют общественные, корпоративные и индивидуальные интересы и потребности потребителей.

Ключевые слова: инновации, интеллектуальный, социальный потенциал предприятия, возможности, оценка, экономика.

Annotation. The theoretical and methodological going offers near the decision of scientific problem of forming of innovative-investment potential of enterprises on the basis of theory of additive value and consideration of him as integral totality of signs of unit and formed of functional properties of elements of separate constituents of potential that gives an opportunity to represent current and future possibilities to transform entrance resources by means of inherent to his personnel of intellectual and enterprise abilities in the economic blessing, maximally to satisfy public, corporate and individual interests and necessities of consumers.

Keywords: innovations, intellectual, social potential of enterprise, possibility, estimation, economy.

УДК 330. 47(076.5)

В.Ф. Кифяк, доктор економічних наук, доцент,

О.Д. Антошків, аспірант Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Обґрунтовано роль маркетингової інформаційної системи для регіону та її функції. Проаналізовано рівні формування, напрямки інформаційних потоків та зв'язки між ними і визначено особливості та етапи формування маркетингової інформаційної системи регіону.
Ключові слова: інформація, управління, система, маркетингова інформаційна система, регіон, регіональні органи управління.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні під інформацією (у перекладі з латинської – «пояснення», «викладення», «повідомлення») розуміють сукупність корисних відомостей, які є об'єктом збирання, реєстрації, передавання і перетворення. Інформація є головним елементом будь-якої управлінської функції. Володіння своєчасною, точною, повною, достовірною та оперативною інформацією уможливорює отримання ринкових переваг, знижує фінансовий ризик, ефективно підтримує прийняття рішень.

Створення повноцінного інформаційного суспільства, суспільства знань, передбачає обов'язкову підтримку формування та розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури, яка має забезпечувати процеси створення, зберігання, розповсюдження й використання інформації та широкий доступ до неї на будь-якому територіальному рівні. У зв'язку з постійним зростанням обсягів інформації сьогодні маркетингову інформаційну систему розглядають нерозривно від комп'ютерних технологій, оскільки вони дають змогу швидко та оперативно сприймати інформацію, аналізувати та інтерпретувати її з допомогою програмних засобів, що позбавляє необхідності переглядати паперові документи для пошуку необхідних відомостей і задоволення інформаційних потреб управління та маркетингу.

Враховуючи шалені темпи інформатизації суспільства, сьогодні досить гостро постають питання інформатизації органів влади регіональних рівнів та побудови маркетингової інформаційної системи як потужного інструменту сприяння соціально-економічного розвитку регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питаннями інформаційного забезпечення регіонального розвитку займалося багато як